ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИ ҲУЗУРИДАГИ СОЛИҚ ҚЎМИТАСИ

СОЛИҚ ҚЎМИТАСИ ҲУЗУРИДАГИ ФИСКАЛ ИНСТИТУТ

«ФИСКАЛ БАРҚАРОРЛИКНИ ТАЪМИНЛАШДА ЗАМОНАВИЙ ТЕНДЕНЦИЯЛАР, ИСТИҚБОЛЛАР ВА РИВОЖЛАНИШНИНГ УСТУВОР ЙЎНАЛИШЛАРИ»

мавзусида

Республика илмий-амалий конференция

МАТЕРИАЛЛАР ТЎПЛАМИ

РЕСПУБЛИКАНСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ

«СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ, ПЕРСПЕКТИВЫ И ПРИОРИТЕТНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ В ОБЕСПЕЧЕНИИ ФИСКАЛЬНОЙ СТАБИЛЬНОСТИ»

REPUBLICAN CONFERENCE

“CURRENT TRENDS, PROSPECTS AND PRIORITY DIRECTIONS OF DEVELOPMENT IN ENSURING FISCAL STABILITY”

2024 ЙИЛ 15-16 март

Тошкент-2024

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИ ҲУЗУРИДАГИ СОЛИҚ ҚЎМИТАСИ

СОЛИҚ ҚЎМИТАСИ ҲУЗУРИДАГИ ФИСКАЛ ИНСТИТУТ

«ФИСКАЛ БАРҚАРОРЛИКНИ ТАЪМИНЛАШДА ЗАМОНАВИЙ ТЕНДЕНЦИЯЛАР, ИСТИҚБОЛЛАР ВА РИВОЖЛАНИШНИНГ УСТУВОР ЙЎНАЛИШЛАРИ»

мавзусидаги Республика илмий–амалий конференция

МАТЕРИАЛЛАР ТЎПЛАМИ

РЕСПУБЛИКАНСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ

«СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ, ПЕРСПЕКТИВЫ И ПРИОРИТЕТНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ В ОБЕСПЕЧЕНИИ ФИСКАЛЬНОЙ СТАБИЛЬНОСТИ»

REPUBLICAN CONFERENCE

« CURRENT TRENDS, PROSPECTS AND PRIORITY DIRECTIONS OF DEVELOPMENT IN ENSURING FISCAL STABILITY»

2024 йил 15-16 март

Тошкент-2024

		ҳисоблаш борасида солиқ маъмурчилигини такомиллаштириш масалалари	
57	**Хакимов Н.А.**	Ўзбекистонда ресурс солиқларини ундириш механизмини такомиллаштириш масалалари	**229**
58	**Хамраева Умида**	Сокращение налоговой задолженностей	**233**
59	**Xamraeva Umida Ismatjonovna**	Soliq qarzdorligi paydo bo‘lishining sabablari hamda uni qisqartirishning asosiy yo‘nalishlari	**236**
ФИСКАЛ БАРҚАРОРЛИКНИ ТАЪМИНЛАШДА БУХГАЛТЕРИЯ ҲИСОБИ, ИҚТИСОДИЙ ТАҲЛИЛ ВА АУДИТНИНГ ДОЛЗАРБ МАСАЛАЛАРИ			
60	**Alisheva Nigora Ravshanbekovna**	Fiskal barqarorlikni ta’minlashda korxonalar tovar moddiy zaxiralari hisobining o‘rni va ahamiyati	**242**
61	**Азимова Дилдора Бахтиёр қизи**	Солиқ мажбуриятларининг бухгалтерия ҳисобини молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартлари асосида такомиллаштириш	**246**
62	**Арифханова Хабиба**	Асосий воситаларни ҳисобининг айрим масалалари	**249**
63	**Axmedov E.P.**	Buxgalteriya balansi va unga qo‘yiladigan talablar	**251**
64	**Atoev Lazizbek Azimovich**	De Minimis Level for Customs Duties in the Context of Cross-Border E-Commerce: Challenges and Considerations	**254**
65	**Болтаев А.С.**	Қишлоқ хўжалиги маҳсулотини ҳисобга олишнинг услубий жиҳатларини такомиллаштириш	**257**
66	**Болтаев Аброр, Косимов А**	Asosiy vositalar va ularni tahlil qilishning ayrim masalalari	**262**
67	**Болтаев Аброр, Мирзаева Н**	Биологик активлар ва уларни ҳисобга олишнинг айрим масалалари	**266**
68	**Bekmetov X.I.**	Moliyaviy hisobotni MHXS asosida tayyorlash zaruriyati, muammo va yechimini kutayotgan masalalar	**270**
69	**Гулматов Жамолиддин Рахматуллаевич**	Бюджет ва бюджет назоратининг тизимли таҳлили	**274**
70	**Гулматов Жамолиддин Рахматуллаевич**	Давлат ташкилотларида бюджет назоратининг тизимли таҳлили	**278**
71	**Дўлабов Зафар**	Солиқ мажбуриятлари аудитининг назарий масалалари	**282**
72	**Ermatov Akmaljon Akbaraliyevich**	Korxonalar xususiy kapital hisobini takomillashtirishning ayrim masalalari	**285**

Солиқ мажбуриятлари аудитининг назарий масалалари

Дўлабов Зафар,
таянч докторант

Аннотация: Мақолада солиқ мажбуриятлари ва солиқ мажбуриятлари аудитининг назарий масалалари ёритилган. Солиқ мажбуриятлари аудити назарий масалалари умумлаштирилган.

Калит сўзлар: бухгалтерия ҳисоби, солиқ, солиқ мажбурияти, солиқ аудити, АХС.

Аннотация: В статье рассматриваются теоретические вопросы аудита налоговых обязательств и налоговых обязательств. Обобщены теоретические вопросы аудита налоговых обязательств.

Ключевые слова: бухгалтерский учет, налог, налоговое обязательство, налоговый аудит, МСА.

Annotation: The article covers theoretical issues of audit of tax liabilities and tax liabilities. Theoretical issues of the audit of tax obligations are summarized.

Key words: accounting, tax, tax liability, tax audit, ISA**.**

Солиқ қонунчилиги ва бухгалтерия ҳисобидаги ўзгаришлар туфайли шаффофликни таъминлаш ва реал вақт режимида солиқ маъмурчилиги томонидан мувофиқликни ва маълумотларга йўналтирилган аудитни осонлаштирадиган хавфларни ва солиқ рискларини стратегик жиҳатдан бошқариш долзарб масаладир. Солиқ мажбурятларини солиқ аудитидан ўтказиш методикаси ҳали етарлича тадқиқ этилган эмас. Солиқ аудитини ташкил этиш ва ўтказиш, унинг натижаларини расмийлаштиришда иқтисодиёт тармоқларининг хусусиятлари ҳисобга олиниши зарур. Шундан келиб чиққан ҳолда солиқ мажбурияти аудитининг назарий масалаларини кўриб чиқамиз.

Солиқ мажбуриятларининг аудитини АХС асосида ташкил этиш Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 24 февралдаги «Молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартларига ўтишнинг қўшимча чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПҚ-4611-сон қарорида асосий вазифа қилиб белгиланди[220].

Иқтисодий адабиётларда солиқ мажбуриятлари ва мажбуриятлар аудити тушунчаларига турлича таърифлар берилмоқда.

Бухгалтерия ҳисобининг халқаро стандарити . (IAS) 37 "Баҳоланган мажбуриятлар, шартли мажбуриятлар ва шартли активлар"да мажбуриятга қуйидагича таъриф берилган: *“Мажбурият* - бу ташкилотнинг бўлиб ўтган ҳодисалардан юзага келадиган мавжуд жавобгарлиги бўлиб, унинг сўндирилиши натижасида ташкилотдан ўзида иқтисодий нафни мужассамлаштирган ресурсларнинг чиқиб кетиши кутилади”[221].

[220] Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 24 февралдаги ПQ-4611-сон «Молиявий hисоботнинг халқаро стандартларига ўтишнинг қўшимча чора-тадбирлари тўg‘рисида»ги қарори.

[221] (IAS) 37 "Баhоланган мажбуриятлар, шартли мажбуриятлар ва шартли активлар" Бухгалтерия hисобининг халқаро стандарти (АВ томонидан 09.12.2022 й. 3400-сон билан рўйхатга олинган молия вазирининг 10.11.2022 й. 61-сон буйруg‘ига 22-илова).

Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг 85-моддасида солиқ мажбурияти қуйидагича эътироф этилган:Солиқ тўғрисидаги қонунчилик билан солиқ тўловчилар зиммасига юклатилган солиқларни ва йиғимларни тўғри ҳисоблаб чиқариш ҳамда ўз вақтида тўлаш мажбурияти уларнинг солиқ мажбуриятидир[222].

А.Тўйчиевнинг фикрича,“мажбурият дейилганда хўжалик юритувчи бир субъектнинг бошқа субъектга мол-мулкни топшириш, ишни бажариш, хизматлар кўрсатиш, пул тўлаш ва бошқа ҳаракат натижасид аюзага келадиган ҳамда кейинги ўзаро ҳисоблашишларга асос бўлувчи ҳуқуқий муносабатлар”ди[223].

С.Н.Ташназаров солиқ мажбурияти бўйича қуйидаги фикрни билдирган: Стандартларда ва иқтисодий адабиётларда солиқлар бўйича муддати узайтирилган мажбуриятларни эътироф этиш бўйича ҳам тортишувга сабаб бўлувчи мавзулар мавжуд. 21-сон БҲМСда муддати узайтирилган мажбуриятларга ҳукумат қарорлари билан амалдаги қонунчилик асосида корхонанинг солиқлар ва мажбурий тўловлари бўйича тўлов муддатлари узайтирилган мажбуриятлари киритилган[224].

БҲХС 12 “Фойдадан солиқлар” стандартида солиқ мажбуриятлари борасида қуйидаги норма келтирилган:*Муддати узайтирилган солиқ мажбуриятлари* -бу келгусида солиқ солинадиган вақтинчалик фарқлар бўйича келгуси даврларда тўланадиган фойда солиқларининг суммаси. Жорий ва олдинги даврлар учун жорий солиқнинг тўланмаган қисми мажбурият сифатида тан олиниши керак. Агар жорий ва олдинги даврлар учун тўланган солиқ суммаси ушбу даврларда тўланиши керак бўлган солиқ суммасидан кўп бўлса, ортиқча сумма актив сифатида тан олиниши керак[225].

Солиқ аудитининг муҳимлигини Т.Д.Барсулая қуйидагича ифодалайди: “ҳозирги вақтда аудиторлик хизмати турлари ичида солиқ аудитига кўпроқ эҳтиёж туғилмоқда. Экспертларнинг баҳолашича Россия аудиторлик компаниялари тушумининг 30 фоизи солиқ аудитига тўғри келмоқда”[226].

Л.В. Усатова ўзининг илмиий ишларида солиқ аудитини қуйидагича эътироф этган: “Солиқ аудити-бу бухгалтерия ва солиқ ҳисобларининг ҳолатини, шунингдек ташкилотларнинг солиқлар ва йиғимлар бўйича ҳисоб китобларини мустақил текширишдир”[227].

К.Р.Хотамовнинг фикрича “Солиқ аудити – бу мустақил аудиторлик ташкилотлари томонидан солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларнинг барча

---

[222] Ўзбекистон Республикаси Солиq кодексининг 85-моддаси. 2023.

[223] А.Тўйчиев “Мажбуриятлар бухгалтери hисоби ва таhлилининг назарий методологик муаммолари”диссертация. Тошкент.2011й. ТМИ.

[224] Ташназаров С.Н. Мажбуриятларни hисобини халqаро стандартлар асосида такомиллаштириш. "Экономика и социум" №5(84) 2021.

[225] БНХС 12 “Фойдадан солиqлар” стандарти. 2018.

[226] Барсулая Т.Д. Налоговый аудит. Учебник: учебное пособие / Барсулая Т.Д. — Москв: Русайнс, 2019. — 582 с. — ISBN 978-5-4365-3384-1. — URL: https://book.ru/book/932100 (дата обращения: 14.12.2019).

[227] Усатова Л.В. Организация процесса налогового аудита расходов. Журнал экономический анализ: теория и практика, 2008, 24 (129), 26-31стр

элементлари ва имтиёзларни тўғри қўлланилганлиги солиқ ва бухгалтерия ҳисоби тўғрисидаги қонун ҳужжатларига мослигини текширишдир”[228].

Солиқ аудити бўйича Солиқ кодексининг 140-моддасида: “Муайян давр учун солиқлар ва йиғимларни ҳисоблаб чиқариш ҳамда тўлашнинг тўғрилигини текшириш солиқ аудитидир. Солиқ аудити солиқ тўловчиларнинг (солиқ агентларининг) юқори даражадаги таваккалчилик тоифасига мансуб солиқ тўловчига (солиқ агентига) нисбатан ўтказилади”[229] фикр келтирилган.

Д.В. Орлов эса, солиқ аудитини солиқ тўловчиларга кўрсатилаётган алоҳида хизмат тури сифатида моҳиятини очишга ҳаракат қилган.[230]

Ф.А. Акрамов солиқ аудитига қуйидаги таърифни беришни таклиф этган: “Солиқ аудити хўжалик юритувчи субъектлар томонидан солиқ ва йиғимларнинг тўғри ҳисобланиши, ўз вақтда ва тўлиқ бюджетга тўланишида солиқ қонунчилигига риоя қилинишини мустақил текшириш ҳамда солиқ масалалари бўйича хизматлар кўрсатишдир”. Таърифдан кўриниб турибдики, солиқ аудити аудиторлик текшируви ва солиқ масалалар бўйича хизматларни ўз ичига олади[231].

Юқоридагилардан кўриниб турибдики солиқ мажбуриятлари ва унинг аудитини ўтказиш борасида муаммолар кўплиги ушбу мавзунинг долзарблигидан далолат бермоқда. Шунинг учун ушбу муаммоларни ўрганиш ва ечимини топиш мақсадида чуқур илмий тадқиқотларни олиб боришни талаб қилади.

---

[228] Нотамов К.Р.” Билвосита солиқлар ҳисоби, таҳлили ва аудитини такомиллаштириш” диссертация и.ф.д., Т:. 2016.136 б.

[229] Ўзбекистон Республикасининг янги таҳрирдаги Солиқ кодекси. ЎРQ-599, 2019-йил 30-декабр.

[230] Орлов, Д. В. Развитие методологии и организации налогового аудита в коммерческих банках: автореф. дис. … канд. экон. наук:08.00.12 [Электронный ресурс] / Орлов Дмитрий Валеревич. – Режим доступа: http://www.psu.ru.18.12.2019.

[231] Акрамов Ф.А. Солиқ харажатларининг ҳисоби ва аудитини такомиллаштириш.Дисс.автореферати. Тошкент. 2022.